

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA O'QITISH TIZIMLARINI BOSHQARUVCHI TEXNOLOGIYALAR

U.M.Niyazbekov¹, A.O. Kurbanboyev²

¹TATU Urganch filiali talabasi, niyazbekovusmon@gmail.com

²TATU Urganch filiali talabasi, kurbanboeyakbarxan@gamil.com

Abstract: In this article, the use of various websites, programs and similar technologies for the supervision of distance learners in higher education institutions, their features, and the organization of educational activities from them in the educational process are discussed.

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'lim oluvchilarning nazorat qilish uchun turli xil veb-saytlar, dasturlar va shularga o'xshash turli xil texnologiyalardan foydalanish, ularning xususiyatlari, ulardan ta'lim jarayonida o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish haqida keltirib o'tilgan.

Key words: moodle, LMS, system, video, web page.

Kalit so'zlar: moodle, LMS, tizim, video, veb-sahifa.

Respublikamiz ta'lim tizimida kun sayin bo'layotgan o'zgarish va islohotlarning barchasi yetuk, bilimli kadrlarni yetishtirish, oliy ma'lumotli kadrlar ko'lamini kengaytirishga qaratilmoqda. Axborot texnologiyalarining keng tatbiqi natijasida ta'lim tizimimizga masofaviy ta'limning kirib kelishi ayni shu maqsadning in'ikosidir. Barcha OTMlarda masofadan o'qitish ta'lim texnologiyalarini joriy etish maqsadida 2022-yil 3-oktabrda Vazirlar Mahkamasining 599-son qarorida oliy ta'lim tizimiga masofaviy o'qitish shaklini keng joriy etish masalasi ko'rildi.

Shularni inobatga olgan holda oliy ta'lim muassasalari o'qitish tizimlarini boshqarishda bir necha texnologiyalardan foydalanishadi. Bu texnologiyalar o'qituvchilar va talabalar uchun o'quv jarayonlarini sodda va samarali qilishga yordam beradi. Quyidagi muhim texnologiyalardan bir nechasi bu jarayonda o'z vazifasini bajaradi:

• **Learning Management Systems (LMS):** O'qitish jarayonlarini boshqarishda o'qituvchilar va talabalar uchun onlayn platformalar (LMS) ishlatiladi. Bu tizimlar o'qituvchilar uchun ma'lumotlar joylash, vazifalarni berish, sinovlarni tashkil etish, va talabalar uchun ko'rsatkichlarni monitoring qilish imkoniyatlarini beradi.

• **Video Darsliklar va Vebinarlar:** Elektron darsliklar va onlayn muloqotlar o'qitish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Bu usulda o'qituvchilar darsliklarni o'zgartirish, animatsiyalarni qo'shish va interaktiv elementlarni qo'llashadi.

• **Virtual va Augmented Reality:** Virtual va augmented reality texnologiyalari o'quv jarayonini engizib turadi. Virtual reality (VR) orqali, talabalar virtual dunyoda o'rganishlari mumkin. Augmented reality (AR) esa real dunyo bilan bog'liq o'quv materiallarini taqdim etishda ishlatiladi.

• **Gamifikatsiya:** O'qitishni o'yinlar va qiziqarli mashg'ulotlar orqali o'tkazish "gamifikatsiya" deyiladi. Bu usul o'quvchilarni qiziqtirish, motivatsiyalash va yangi bilimlarni olish uchun qo'shimcha yo'nalish yaratishda yordam beradi.

• **Interaktiv qurilmalar:** Interaktiv platosformalar, planshetlar, va smartboardlar o'qituvchilar uchun darsliklarni tuzishda ishlatiladi. Bu usul o'quvchilar bilan interaktiv muloqotlar o'tkazish, ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish, va o'quv materiallarini sodda yo'l bilan taqdim etish imkoniyatlarini beradi.

• **Internet of Things (IoT):** O'qitish jarayonlarida IoT texnologiyalari yordamida, ma'lumotlar qurilmalar orqali olinadi. Bu usul o'quv jarayonini boshqarish, talabalarining faoliyatlarini monitoring qilish, va zamonaviy usullarda o'rganish imkoniyatlarini yaratishda ishlatiladi.

MOODLE TIZIMI VA UNING IMKONIYATLARI:

Moodle - ommabop ochiq kodli ta'limni boshqarish tizimi (LMS) o'qituvchilarga onlayn kurslarniyaratish va boshqarish imkonini beradi. U birinchi marta 2002 yilda chiqarilgan va o'shandan beri dunyoning ko'plab ta'lim muassasalari tomonidan qo'llanilgan (1-rasm). Moodle o'qitish va o'rganishni qo'llab-quvvatlash uchun bir qator xususiyatlarni, jumladan, kurs mazmunini yaratish va yetkazib berish, muloqot va hamkorlik, baholar va baholash tizimi hamda talabalar o'zlashtirish darajasini kuzatish vositalarini taqdim etadi. Shuningdek, u foydalanuvchilarga o'zlarining Moodle foydalanuvchilarga o'zlarining ehtiyojlariga mos ravishda sozlash imkonini beruvchi keng ko'lamli plaginlar va integratsiyalarga ega.

Moodlening asosiy xususiyatlariga:

- Kursni yaratish va boshqarish;
- Kontentni yaratish va yetkazib berish, shu jumladan multimedia yordami;
- Muloqot va hamkorlik uchun muhokama forumlari va xabar almashish vositalari;
- Baholash va baholash vositalari, jumladan, viktorinalar, topshiriqlar va rubrikalar;

- Videokonferensaloqa va kontentni saqlash kabi tashqi vositalar va tizimlar bilan integratsiya;
- Talabalar bilimiva faolligini kuzatish uchun tahlil va hisobot;
- iOS va Android qurilmalari uchun mavjud ilovalar bilan mobil foydalanish imkoniyati.

1-rasm.

Ta'limni boshqarish tizimi (LMS) masofaviy ta'lim bo'yicha o'quv kurslarini boshqarish uchun dasturiy ta'minot dasturidir. Ta'lim kurslarini boshqarishni sodda va texnologik jihatdan ilg'or qiladigan maxsus ilovalarning yaratilishi masofaviy ta'lim g'oyasining organik rivojlanishi bo'lib, 20-asrning ikkinchi yarmida akademik sohada sodir bo'ldi. (2-rasm)

Elektron ta'lim tizimlari dastlab mahalliy joylashtirish uchun mo'ljallangan bo'lib, unda tashkilot dasturiy ta'minotni litsenziyalaydi (yoki dastlabki tizimlarda bo'lgani kabi, uni o'zi ishlab chiqadi) va uni o'z serverlariga o'rnatadi. Shu bilan birga, har bir LMS o'zining o'quv kurslari muharririga ega bo'lib, boshqa tizimda kurslarni yozish uchun foydalanish mumkin emas edi. Ko'pgina zamonaviy LMSlar veb-texnologiyalarga asoslangan va standartlashtirishni ta'minlash uchun ular uchun yaratilgan tarkib (o'quv kurslari) odatda ma'lum xalqaro formatlarga mos keladi, ulardan eng mashhuri SCORM (va uning vorisi Tin Can).

LMS ning asosiy afzalliklari elektron ta'lim kontsepsiyasidan va uning an'anaviydan farqidan kelib chiqadi:

- **Kirish erkinligi** - talaba deyarli hamma joyda o'qishi mumkin. Voyaga etgan talaba asosiy ishini to'xtatmasdan o'qishi mumkin.

- *Kamaytirilgan o'quv xarajatlari* - talaba o'quv materiallari narxini o'z zimmasiga olmaydi. Bundan tashqari, jamg'armalar o'qituvchilarga to'lanishi kerak bo'lmagan ish haqi, ta'lim muassasalarini saqlash va hokazolar tufayli o'sadi.

- *Ta'limning moslashuvchanligi* - o'quv jarayoni o'qituvchi va talabalarning imkoniyatlari va ehtiyojlariga moslashtirilishi mumkin.

- *Zamon bilan rivojlanish imkoniyati* – elektron kurslardan foydalanuvchilar: o'qituvchilar ham, talabalar ham eng so'nggi zamonaviy texnologiyalar va standartlarga muvofiq o'z malaka va bilimlarini rivojlantirmoqda. Elektron kurslar o'quv materiallarini o'z vaqtida va samarali yangilash imkonini ham beradi.

- *Potentsial teng ta'lim imkoniyati* - ta'lim ma'lum bir ta'lim muassasasida o'qitish sifatiga bog'liq emas.

- Bilimlarni o'zlashtirishni baholashning ob'ektiv mezonlarini belgilash qobiliyati - elektron ta'limda talabaning o'quv jarayonida o'zlashtirgan bilimlari baholanadigan aniq mezonlarni belgilash mumkin.

LMS ning kamchiliklari (va umuman elektron ta'lim) ko'pincha uning afzalliklarini aks ettiradi:

- Talaba va o'qituvchi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri aloqaning yo'qligi o'quv jarayonini nazorat qilishni va uning natijalarini baholashni qiyinlashtiradi.

- OMSni amalga oshirish yaxshi qurilgan texnologik infratuzilmani talab qiladi. O'qituvchilar o'z o'quv dasturlarini elektron ta'limga moslashtirishga tayyor bo'lishlari kerak.

- O'qituvchining individual mahoratining roli kamayadi.

2-rasm.

HiStudy - masofaviy ta'lim bo'yicha o'quv kurslarini boshqarish uchun dasturiy ta'minot dasturidir. Ta'lim kurslarini boshqarishni sodda va texnologik jihatdan ilg'or qiladigan maxsus ilovalar jamlanmasi, ta'lim olayotgan talaba yoki o'quvchini ta'lim olish jarayoni amalga oshirayotgan ishlari, berilgan vazifalarni o'z vaqti bajarishlari va yutuqlarini ko'rsatib beruvchi dasturiy ta'minotdir (3-rasm).

3-rasm.

HiStudy dasturiy ta'minotning afzalliklari;

- Talabalarni bilimlarini nazorat qilishda turli xil amaliyotlar;
- Talabalar uchun ma'lumotlar uchun qo'shimcha resurslar, video, audio va h.k mavjudligi;

- Talabalarning dasturda aloqaga chiqishning mavjudligi;
- Talabalarning vazifalarni ishlashda shaffoflikni taminlanishi;
- Talabalar uchun qulay usullari (vab-saytning mobile dasturi) ko'rinishi.

HiStudy dasturiy ta'minotning kamchililari;

- Internet tarmog'idan uzulish yoki ulanish bo'lmasa talaba hech qanday imkoniyalarga ega emas;

- Jonli sinflarda bo'limida maruzalar online olib borilayotgan paytda internet tarmog'i uzilishi yoki past bo'lishi, darsdagi muammolarni keltirib chiqaradi.

- O'qituvchining individual mahoratining roli kamayadi.

- Talabalarning bir-biriga yordam berishi, ta'lim sifatini pasayishiga olib keladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak hozir XXI-asr texnologiyalar asr hisoblanib, hamma o'quv majmualar, turli xil davlat ishlari va shunga o'xshash mehnatlar

texnologiyalarga moslashish natijasi vaqtini, mablag'ini tejab qo'lib, muommalarga yechim topishda juda yaxshi o'rin tutib kelmoqda. Ta'limga oid texnologiyalar talabalar uydan chiqmasdan yoki tashqi muhitga qaramay ta'lim olish imkoniyatlari yaratilib kelmoqda. Bunda talabalar mablag'larini, vaqtini tejab qo'lib, bir vaqtning o'zida ham ta'lim olishlar, ikkinchi tomondan o'zinning shaxsiy yoki manaviy ishlari bilan mashg'ul bo'lishlari mavjud.

Foydalanilgan adabiyot:

1. Z.I.Axmedova, "MOODLE TIZIMI VA UNING IMKONIYATLARI", DEVELOPMENT AND INNOVATIONS IN SCIENCE International scientific-online conference, 2022. 29-35-b.
2. Madaminov Uktamjon Ataxanovich, Bayramova Shohida Dilshodbek qizi. ZAMONAVIY WEB TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA MULTIMEDIALI WEB ILOVA ISHLAB CHIQUISH. Innovations in technology and science education. Vol. 2, Issue 9. 05/2023, 17-24.
3. Madaminov Uktamjon Ataxanovich, Qalandarova Kamola Sheramat qizi. TA'LIMDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ULARDAN FOYDALANISHNI O'RGATUVCHI ELEKTRON RESURS ISHLAB CHIQUISH. Innovations in technology and science education. Vol. 2, Issue 9. 05/2023, 37-42.
4. Ikramova. O. (2022). SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL, "TA'LIM JARAYONIDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH". 3-5-b.
5. Raxmonqulova.N, Qosimjonova.X, Tojiddinova.D. (2022). SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL, "MULTIMEDIANI TA'LIMDA QO'LLASHNING ASOSIY AFZALLIKLARI". 2-3-b.
6. Зарипов, О. (2023). ЭЛЕКТРОН ТАЪЛИМ МУҲИТИДА ИНТЕРАКТИВ ТАЪЛИМ РЕСУРСЛАРИНИ ЯРАТИШ МЕТОДИКАСИНИ БОШҚАРИШ МОДЕЛЛАРИ. Journal of Integrated Education and Research, 2(1), 7-12.
7. Низомова Ш.Ш. Роль современных информационных технологий и электронных средств в обучении, образовании и развитии личности // Вестник магистратуры, 2019. по 4-3(91). – 68-69-ст.
8. Zakirova F.M., Nafasov M.M. Ta'lim jarayonida mobil ilovalardan foydalanishning pedagogik asoslari. Academic Research in Educational Sciences. Vol. 3. Issue 4. 2022. 917-925.